

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RUSU ABRUDEANU, ION

Păcatele Ardealului față de sufletul vechiului regat : fapte, documente și facsimile / Ion Rusu Abrudeanu. - Ed. anastatică. - Bacău :

Vicovia, 2019

ISBN 978-606-994-019-8

94

Editura Vicovia

str. Letea nr. 42/A/1, Bacău

tel./fax: 0234 575929

Mobil: 0742 927031

e-mail: vicovia@gmail.com

web: www.vicovia.ro

ION RUSU ABRUDEANU

PĂCATELE ARDEALULUI

FAȚĂ DE

SUFLETUL VECHIULUI REGAT

FAPTE, DOCUMENTE ȘI FACSIMILE

„CARTEA ROMĂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

SUMĂRUL

	Pag.
Prefața	3
Introducere	23

PARTEA I

Cap. I. O scurtă privire în trecutul Ardealului, Munteniei și Moldovei	30
" II. Nefasta „unire“ cu biserica Romei	37
" III. Schimbul reciproc de cărturari dintre Țările române și Ardeal	53
" IV. Politica instinctului național și afirmarea ei decătre bărbății de stat ai României. Primele manifestări iredentiste	65
" V. Valurile iredentismului	87
" VI. Natura iredentei române — obiect de preocupări trecătoare la Viena și Berlin	99
" VII. Problema Românismului integral în momentul și după izbucnirea războiului european	104
" VIII. Intrarea României în războiu	123
" IX. Eroismul și calvarul României. Peripețiile războiului și victoria finală	133

PARTEA II

" I. Caracteristica politicii Românilor ardeleni: Dinasticismul habsburgic	163
" II. Intrarea d-lor Iuliu Maniu și Alex. Vaida în arena politică și transformarea dinasticismului moderat în dinasticism slugarnic	174
" III. Activitatea parlamentară a lui Alex. Vaida în Camera din Budapesta	179
" IV. Laboratoriul arhiducelui Francisc Ferdinand	186
" V. Câteva dovezi despre politica slugarnică și anti-națională a lui Alex. Vaida cu începere din anul 1913 și până în pragul izbucnirii războiului european	196
" VI. Atitudinea condamnată a lui Alex. Vaida și a altor fruntași ai partidului național în clipa și după izbucnirea războiului european	203

	Pag.
Cap. VII. Memoriile contelui Tisza în legătură cu războiul european. Părerile lui despre politica României și despre atitudinea conducătorilor politici și sufletești ai Românilor din Ardeal	226
" VIII. Reușita unui plan diabolic al contelui Tisza. Monstruoasa pastorală a mitropolitului Vasile Mangra	261
" IX. Vastul complot urzit în 1917 împotriva României sângărânde decătre Alex. Vaida în tovarășie cu C. Stere	269
" X. Mitropoliții, episcopii și intelectualii Românilor ardeleni protestează împotriva desrobirii lor și a principiilor lui W. Wilson	277
" XI. Memoriul lui C. Stere asupra chestiunii române, prezentat în luna Aprilie 1917 guvernelor austriac și german, ca și comandamentului suprem austro-german	285
" XII. Interesantele destăinuiri ale arhiducelui Iosif	294
" XIII. Memoriul lui Alex. Vaida către guvernele din Viena și Berlin și comandamentele militare ale Puterilor centrale, în care descrie el însuși odioasa sa activitate din preajma și din timpul războiului european	297
" XIV. C. Stere scoate ziarul „Lumina“ după indemnul hotărâtor al lui Alex. Vaida. Planurile și propaganda celor doi conspiratori	328
" XV. Acțiunea politică a lui Alex. Vaida și Iuliu Maniu din timpul războiului în lumina fostului ministru de interne maghiar I. Kristoffy	336
" XVI. Logica faptelor	340
" XVII. Incadrarea politicii „naționale“ a Blajului în doctrina acaparantă a catolicismului habsburgic	343
" XVIII. Efectele suspendării acțiunii politice din partea conducerii partidului național asupra atitudinii episcopatului român „unit“ din timpul marelui războiu	351
" XIX. Atitudinea episcopatului român ortodox din Ardeal în timpul războiului european	358
" XX. Contactul membrilor episcopatului român din Ardeal cu vechiul regat după „unirea“ cu biserica Romei până în pragul războiului și repercuțiunea lui în timpul cataclismului mondial	368
" XXI. Legăturile primului Patriarh al României cu vechiul regat	376
" XXII. Adevărații martiri ai Ardealului din timpul războiului european	387
" XXIII. O metamorfoză îndrăzneță sau cum devine Alex. Vaida „mare patriot român“ în toamna anului 1918	391
" XXIV. D. Iuliu Maniu, Alex. Vaida și politica iezuită a Blajului	397
" XXV. Ungurii susținând la conferința de pace integritatea teritorială a Ungariei cu argumente școase din politica și atitudinea partidului național din Ardeal	413
" XXVI. Spionajul austro-ungar în România	427

	Pag.
Cap. I. După unirea de la Alba-Iulia. Concepția d-lor Vaida și Maniu despre unitatea națională	445
" II. Ardelenii la lucru: Câteva exemple din activitatea consiliului dirigent. recte a partidului național	451
" III. Arivismul ardelean și autorii lui	465
" IV. Psychoza anului 1919 și ajungerea conducătorilor partidului național la guvernarea țării	469
" V. Guvernul Vaida și scurta lui durată	472
" VI. Opoziția criminală a partidului național. Accentuarea regionalismului și deșteptarea urei împotriva vechiului regat	478
" VII. Polemica mea cu Alex. Vaida în chestia broșurei sale scelerate din anul 1922, prin care pledează pentru rupea Ardealului de vechiul regat	486
" VIII. Textul broșurei scelerate a lui Vaida	500
" IX. O altă broșură din 1923, patronată de Alex. Vaida, prin care denunță România Europei și o stropește cu insulte	517
" X. Continuarea campaniei de ponegrire dusă împotriva vechiului regat și rolul preoțimei române „unite“	520
" XI. Guvernul de pomină al d-lui Iuliu Maniu	527
" XII. Iuliu Maniu, inchizitorul bisericii ortodoxe	534
" XIII. Practica confesionalismului politic decătore d. Iuliu Maniu în vechiul regat	543
" XIV. D. Iuliu Maniu și Concordatul	553
" XV. Cum este reprezentată, la București, cinstea Blajului catolic decătore un fiu al Blajului: dr. Zenobie Păclișanu	557
" XVI. Reacțiunea energetică a clerului ortodox	569
" XVII. Nedreptățirea bisericii ortodoxe în lumina declarațiilor făcute la Senat decătore Patriarhul României	575
" XVIII. Guvernul Maniu și cultura națională	584
" XIX. Un bilanț de guvernare fără pereche în istoria politică a României	592
Incheiere	596

PARTEA I

CAPITOLUL I.

O SCURTĂ PRIVIRE ÎN TRECUTUL ARDEALULUI, MUNTENIEI ȘI MOLDOVEI

Poporul român din Ardeal a fost timp de peste 1000 de ani în vecinic conflict, pe viață și pe moarte, cu poporul maghiar, adică cu urmașii lui *Arpad*, cari, împinși de beția emigrării și a cuceririi unui pământ mai roditor decât stepele Asiei, au reușit să ocupe și să se stabilească treptat-treptat în Ardeal. Ungurii au ocupat Ardealul în patru răstimpuri și anume: La începutul veacului XI, sub regele lor *Sf. Ștefan*, au pus stăpânire pe Valea Someșului; la sfârșitul aceluiași veac, sub *Sf. Ladislau*, pe Valea Murășului și Târnavei Mici până în munții Săcuimei; la mijlocul veacului XII, sub *Geza II*, pe Valea Târnavei Mari până la Olt, iar în timpul domniei regelui *Andrei II*, la începutul veacului XIII, Țara Bârsei și Trei-Scaunele Săcuimei ¹⁾.

Formând o rasă aparte și fiind strănși ca într'un cerc de fier între popoare de alte origini, Ungurii simțiau instinctiv că, pentru ei, era o chestie de viață de a căuta să desființeze, prin forță sau prin asimilare, toate acele elemente străine, asupra cărora împrejurări fatale le-au dat ascendentul puterii.

Aceasta este geneza nesfârșitelor lupte ce au avut loc vreme de 1000 de ani între Românii băștinași și Ungurii nomazi.

Entuziastul istoric *Nicolae Bălcescu* ne arată că în cea dintâi epocă a întemeierii Principatelor Țării românești (1290) și a Moldovei (1356) ambele aceste state s'au văzut mai întâiu amenințate în naționalitatea și existența lor politică, când de Unguri, când de Po'oni. După mai multe și îndelungate lupte, aceste pretenții cad

1) Vezi: „*Incercare de istoria Românilor până la 1382*“ de dr. Aug. Bunea, pag. 126—127. București, 1912.

sdrobite de vitejia Românilor. Dar lupte și mai mari îi așteaptă cu o nație și mai numeroasă și mai puternică, cu Turcii, cari năvălesc la 1360 în Europa. Impărăția româno-bulgară cade sub izbirile Turcilor la 1392.

Mircea cel bătrân (1386—1418), unul din cei mai mari și mai vestiți voievozi ai Munteniei, reclamă dela Turci această moștenire. El voește a intrupa toată Româניהa într'un singur stat. Strivit însă între Unguri și Turci, *Mircea* este silit a părăsi o parte din cuceririle sale și a primi suzeranitatea Porții, cu care încheie, la 1393, un tratat, prin care asigură Românilor următoarele drepturi:

1. De a profesa nesupărați religia lor, de a-și alege Voievozii și de a se cărmui independent, după legile lor.
2. Dreptul de a face război sau pace ¹⁾.

DOMNII MUNTENIEI ȘI MOLDOVEI, APOI BISERICA ORTODOXĂ — ZID DE APĂRARE PENTRU ROMÂNII DIN ARDEAL

Istoria ne mai arată că *Mircea cel bătrân*, care se întitula „*Domn a toată Țara românească*“, își întindea stăpânirea nu numai în sudul Dunării, ci și în nordul Carpaților, unde 'i-se închina Ducatul Amlașului, al Făgărașului și Banatul Severinului. Și unde se simțea puterea acestor Voievozi, viața românească lua avânt ²⁾.

Intr'adevăr, în vălmășagul luptelor ce au fost nevoiți să poarte, mai ales cu asupritorii asiatici pentru apărarea existenței lor naționale, Românii din Ardeal, pelângă forța lor de rezistență naturală, au avut norocul să fie enorm de mult sprijiniți de Domniile pământene din Muntenia și Moldova. Istoria Principatelor dunărene ne dovedește că Domnii sau Voievozii lor, ca și biserica ortodoxă și ierarhii ei, cu un cuvânt frații mai liberi, au avut mereu gândul îndreptat spre frații lor oprimați din Ardealul vecin, iar, când împrejurările erau favorabile, Domnii încercau chiar a-'și extinde posesiunea în părțile ardeleni și a elibera o parte din frați.

Se poate spune chiar că existența Principatelor Munteniei și Moldovei, deci a României mici de până mai eri, a fost singura pa-

1) Vezi „*Românii sub Mihai Viteazul*“ de N. Bălcescu, ediția nouă de Alex. Lapedatu, pag. 5 și 6.

2) Vezi „*Patriarhul României dr. Miron Cristea, Inalt Regent*“ de I. Rusu Abrudeanu, pag. 465 (Discursul rostit de Patriarh în ziua de 20 Maiu 1929 cu prilejul serbărilor unirii dela Alba Iulia).

vază de apărare și de incurajare a elementului românesc din Ardeal, cu care au întreținut un frecuent schimb de elemente etnice. Acest schimb s'a accentuat mai ales cu începere din veacul XV, când, în urma unei răscoale în contra aristocrației maghiare și a egoiștilor popi catolici, s'a înfăptuit, la 1437, scelerata uniune a celor trei națiuni (*unio trium nationum*), acea faimoasă conjurațiune a Ungurilor, Săcuilor și Sașilor, dirijată exclusiv împotriva Românilor, cari au fost despoiați de toate drepturile civile și politice. Când nu mai puteau suporta noianul de nedreptăți, batjocură și crime, Românii ardeleni apucau calea codrilor și se strecurau prin potecile tainice ale Carpaților la frații lor din Muntenia și Moldova, unde totdeauna au fost primiți cu căldură și dragoste frățească.

Pe măsură ce Domniile pământene din Muntenia și Moldova se consolidau, se întărea și biserica ortodoxă, a cărei credință o împărtășiau toți Românii, deși era în neconținută luptă cu catolicismul impulsiv, ajutat în Muntenia de Unguri, iar în Moldova de Poloni, popor eminent catolic.

Invățătul nostru profesor d. N. Iorga ¹⁾ spune că Ardelenii aveau la început numai sate și preoți și că vlădicile, adică forța principală a rezistenței Românilor ardeleni, le-au fost date, la început și câte-va veacuri dearândul, de frații din Principate. Așa apare în părțile ardeleni episcopul *Macarie* la 1397, doi ani după încheierea tratatului din *Brașov* (1395), în care *Mircea cel bătrân* ni-se înfățișează în condiții egale cu împăratul *Sigismund* (1387—1437) în lupta de apărare a creștinătății împotriva invaziunii turcești.

Radu cel Mare, Domnul Munteniei (1496—1508), care a adus în țară pe *Nifon*, patriarhul mazilit de Turci al *Țarigradului*, spre a organiza biserica românească, a înființat în satul *Geoagiu* din Ardeal (jud. Alba) o episcopie, unde mai târziu întâlnim pe episcopul *Cristofor*.

Viața mănăstirească a pătruns în Ardeal tot din țările române. Intemeietorul primelor mănăstiri române din Ardeal a fost călugărul *Nicodim* († 1406), care a înființat mănăstirea *Prislop* din țara *Hațegului*. Domnița *Zamfira*, soția voevodului muntean *Moise Vodă*

1) Vezi „*Sate și preoți*“ de N. Iorga.

(1529—1530), o restaureaza și îndată apare acolo un episcop românesc și alții după el.

O influență binefăcătoare asupra dezvoltării bisericii române din Ardeal au avut și Domnii Moldovei *Ștefan cel Mare* (1457—1504) și *Petru Rareș* (1527—1546), cari, izbutind să-și asigure și să mențină posesia *Ciceului* și a *Cetății de baltă* din nordul Ardealului, au înființat mănăstirea și episcopia *Vadului* în cap cu episcopul *Ștefan*. Istoria cunoaște vre-o 12 vlădici ai acestei episcopii, toți atârănători de mitropolia dela *Suceava* (Moldova). Episcopia dela *Geoagiu* aparținea mitropoliei Ungro-Vlahiei dela *Târgoviște*.

IN TIMPUL DOMNIEI LUI MIHAI VITEAZUL (1593 — 1601)

Mihai Viteazul, suflet mare și expansiv, fiind convins că numai biserica va susține mereu vie ideia unității suflatești a răslețitului neam românesc, îndată ce s'a urcat pe tronul Munteniei, a acordat o deosebită atenție bisericii noastre strămoșești. În anul 1595, el încheie cu *Sigismund Báthory*, principele Ardealului, un tratat de alianță, prin care se recunoștea de către acesta că toate bisericile românești și toți slujitorii lor din cuprinsul Ardealului se află „sub despusul mitropolitului dela *Târgoviște* și traesc după rânduețile bisericesti ale țării lui *Mihai*“. Astfel puse *Mihai Viteazul* baza unității de credință și suflatești a Românilor, fapt, care, pentru acea epocă, însemna lucru mare.

Batând la *Șelimbăr* pe cardinalul *Andrei Báthory*, caruia vărul sau *Sigismund* îi cedase Ardealul, și intrând în *Alba Iulia* (1 Decembrie 1599), *Mihai Viteazul* reinființează aici — după d. *N. Iorga* înființează — mitropolia ortodoxă a Românilor, cari mai înainte erau organizați mai mult în „sate și biserici“. El aduce dela *Prislop* (țara Hațegului) pe episcopul *Ioan* și-l așează mitropolit la *Alba Iulia*, unde înființează mănăstirea *Sf. Treimi* și zidește o biserică ortodoxă, drept catedrală a mitropoliei Ardealului. Pe locul altarului ei se află azi ridicată biserica nouă, zisă a „încoronării“, în care a fost încoronat marele rege *Ferdinand I* ca rege și regina *Maria* ca regină a tuturor Românilor în ziua de 15 Octombrie 1922.

Dela *Mihai Viteazul* încoaci, mitropoliții dela *Târgoviște* și apoi dela *București* primesc titlul de mitropoliți ai „Ungro-Vlahiei“ în baza tratatului din 1595, care dispunea ca „toate bisericile din Ardeal să se supună mitropolitului dela *Târgoviște* și să trăiască

dupa datinile și obiceiurile bisericii de dincoace de Carpați“. Marele Domn al Munteniei restabilea astfel în drepturile ei vechia mitropolie a Țării românești, careia încă dela 1359, când s'a înființat mitropolia dela *Curtea-de-Argeș*, datu-i-s'a mitropolitului de aci titlul de „mitropolit al Ungro-Vlahiei și exarh al plaiurilor“, ceea-ce însemna că el și apoi urmașii săi dela *Târgoviște* și mai târziu dela *București* aveau — ca delegați ai Patriarhului ecumenic din *Constantinopol* — grija păstoririi Românilor, pe atunci toți drept-credincioși, din tot Ardealul etc.

Condica sfântă a mitropoliei din *București* păstrează cu sfințenie și azi inscrierile cu alegerea bisericească a episcopilor și mitropoliților ardeleni, făcute cu mâna lor, întărind făgăduiala de a ține dreapta credință și a asculta în totul de mitropolitul Ungro-Vlahiei, încheind cu cuvintele: „Așa să-mi ajute D-zeu!“

La *Vad*, în Ardeal, unde *Ștefan cel Mare*, Domnul Moldovei, înființase o episcopie, *Mihai Viteazul* trimite episcop pe *Ioan Cerna*, iar la *Muncaci* așează episcop pe *Serghie* dela *Tismana*.

După-ce *Mihai Viteazul* cucerește și Moldova, el convoacă în luna Iunie a anului 1600, la *Iasi*, un mare Sinod, încât numai împărații Bizanțului mai avuseseră în vremuri bune atâția vlădici adunați în jurul lor.

Din nefericire, succesele politice și naționale ale marelui erou n'au fost de lunga durată. Ele s'au prăbușit repede. Din „Domn al tuturor Românilor“, cum era în 1600, urmărit de numeroșii săi dușmani, în cap cu fugăritul Domn al Moldovei, *Eremia Movilă* și fratele său *Simeon Movilă*, ajutați și de străinii din afară, în primul rând de nobilimea ungurească a Ardealului, uriașul *Mihai Viteazul* ajunge în scurtă vreme un Domn pribeag, fără nici un petec de pământ, încât, însoțit de abia 70—80 ostași devotați, pleacă la *Viena* și la *Praga*, ca să arate împăratului *Rudolf* că „năzuințele sale pentru cauza creștinismului au fost mai curate decât lumina soarelui pela amiazi“.

Marele Domn a murit ca un erou, în vârstă de 43 ani, fiind ucis mișelește, în ziua de 19 August 1601, pe câmpia *Turzii* (azi *Câmpul lui Mihai*), de către niște soldați ai generalului austriac *Basta*. Scurta, dar uriașa lui activitate a oprit pentru o clipă roata lumii, înfăptuind unitatea noastră de credință, unitatea suflatească

și culturală, care au pregătit apoi terenul pentru unitatea națională, ce avea să vie definitivă abia după 317 ani.

Istoria noastră națională va releva totdeauna cu mândrie faptul că *Mihai Viteazul* a priceput, cu vioaia sa minte militară și politico-diplomatică, ce putere înfățișa biserica româna ortodoxă, *una și nedespărțită*, pentru unitatea sufletească și deci pentru viitorul neamului nostru. Sub puterea acestei convingeri puternice, a reînnoit el legătura de veacuri a bisericii ardeleni cu biserica Munteniei, întărindu-o prin convenția încheiată cu principele Ardealului, *Sigismund Báthory*, convenție, care a durat până în anul 1698, când Austria, cu lozinca ei „*divide et impera*“, a rupt-o, văzând ce primejdie cuprindea pentru împărăția ei această legătura sufletească. Căci nu trebuie să se uite faptul, că mergând mitropolii Ardealului la mitropolia Ungro-Vlahiei, spre a fi hirotonisiți, ei intrau cu aceea ocazie în contact și cu Domnii Munteniei, cari îi încarcău cu dăruri, îi îmbărbătau și însuflețeau, făcându-i să se întorcă la scaunul păstoririi lor mai oțeliți și mai încrezători că vor putea rezista, cu ajutorul fraților lor munteni și moldoveni, în lupta ce erau forțați s'o poarte cu calvinii și catolicii, îndrăzneți și acaparatori, din Ardeal.

DELA MIHAI VITEAZUL PÂNĂ LA NENOROCITA „UNIRE“ CU BISERICA ROMEI

Când stăpânitorii străini ai Ardealului au început să-și dea bine seama de pericolul ce prezintau pentru ei legăturile sufletești ale Românilor din Ardeal cu Principatele Munteniei și Moldovei, a început din partea lor reacțiunea.

Cel dintâiu, care a ridicat steagul persecuției, a fost episcopul romano-catolic *Náprágyi* din *Alba Iulia*, care, după caderea lui *Mihai Viteazul*, a dispus ca biserica română-ortodoxă, zidită de marele erou lângă catedrala sa, să fie dărâmată, deoarece nu se cuvinea să stea o biserică „schismatică“ lângă fereastra palatului său. (*Non d'cet penes fenestram pallacii schismaticum templum fieri*. 18.II—1602) ¹⁾. Într-o asemenea atmosferă s'a început o pri-

1) Vezi „*Patriarhul României dr. Miron Cristea*“ de *I. Rusu Abrudeanu*, pag. 468. (Discursul rostit de Patriarh la *Alba Iulia* cu prilejul serbărilor unirii din 20 Maiu 1929).

goană sistematică împotriva Românilor, mai ales a preoților și călugărilor, cari treceau din Țările române în Ardeal.

„*Prin călugări — ziceau Ungurii — le-a venit peirea din Țara românească. Să fie deci toți izgoniți din Ardeal, fiind-că ei fac pe spionii și ei au adus lui Mihai vești despre starea lucrurilor de aici*“ ¹⁾.

Cu toată această opreliște, episcopul moldovean *Dosoftei* (1622-1625) vine la *Alba Iulia* în urma stăruinței lui *Ștefan Tomșa*, Domnul Moldovei, unde era exarh al mănăstirilor.

Mitropolitul *Ilie Jorest* al *Albei Iulii* vine dela mănăstirea *Pulna*, din îndemnul Domnului *Vasile Lupu*.

Mulți alți Domni români, ca *Matei Basarab*, *Șerban Cantacuzino* și mai ales *Constantin Brâncoveanu* dau Ardealului o deosebită atenție, zidind aici biserici și mănăstiri. *Constantin Brâncoveanu Vodă* scria despre mitropolia dela *Alba Iulia* „că se luptă cu protivnicii ei ca o corabie în mijlocul valurilor înviforate ale mării“. De-aceea oferă mitropoliei ajutor bănesc în galbeni și moșia *Merșani* din județul Argeș. În comuna *Sâmbăta-de-jos*, lângă *Făgăraș*, zidește o mănăstire, iar la *Făgăraș* o biserică. Biserica Sf. Nicolae din *Brașov* (Scheiu) primește din belșug danii multe în moșii și munți dela mai mulți Voevozi români, din venitul cărora a susținut însemnatele așezăminte locale de cultură românească.

O mulțime de alte biserici, ca cea dela *Porcești*, *Rășinari*, *Ocna Sibiului*, *Buia* etc. sunt făcute tot de Voevozii români. Până și biserica mănăstirii dela *Muncaci*, dincolo de Maramurăș, în părțile azi rutenești, este zidită de voevodul moldovean *Constantin*, predecesorul lui *Eustratie Dabița Vodă*, la 1661 ²⁾.

Cu tot ajutorul dat de țările române, lupta Românilor ardeleni pentru păstrarea naționalității și a credinței a fost din cele mai grele. Fiind supuși stăpânirii ungurești și austriace, Ungurii încercau să-i calvinizeze cu forța, iar Austriacii să-i catolicizeze, cu concursul împăraților habsburgi și al călugărilor iezuiți. Dar cu toate silniciile, împilările și persecuțiile, Români ardeleni, grație sprijinului continuu dat de Domnii și Mitropolii Munteniei și

1) Idem.

2) Idem, pag. 467.

Moldovei, au putut să-și păstreze limba și legea. Incepând din anul 1571, istoria ne vorbește de un șir întreg de episcopi și mitropoliți ortodocși din Ardeal, sfințiți la *Târgoviște* și *București*. Marele nostru învățat *N. Iorga* citează cu cifre și date exacte 19 capi ai bisericii române ardeleni, cari au păstorit în Ardeal, după-ce au fost hirotonisiți la *Târgoviște* și *București*, cu începere din anul 1571 și până la 1698, când s'a desăvârșit nefasta „unire“ a unei părți a Românilor ardeleni cu biserica papală dela Roma ¹⁾.

CAPITOLUL II.

NEFASTA „UNIRE“ CU BISERICA ROMEI

Creștinismul s'a introdus în Dacia prin coloniștii romani. Urmașii acestora, *Românii*, au fost crescuți în creștinism, pe care l'au cultivat și răspândit mai departe ¹⁾. Deja pe la jumătatea veacului II după Christos, creștinismul prinsese rădăcini în întreaga Dacia, iar prin secolul IV și V se aflau în Dacia, în special în Dacia centrală (Ardealul de azi), instituțiuni bisericești bine organizate. Așa dăm de o Mitropolie, pe al cărei ocârmuitor, *Teofil*, îl vedem luând parte la Sinodul ecumenic din *Nicea* (325), reprezentând, în calitate de episcop al Sciției și al Daciei, tot-odată biserica creștină din Tracia și Moesia ²⁾.

Pe timpul năvălirii Ungurilor, în Ardeal, exista aici o Mitropolie cu reședința la *Alba Iulia*. Principele *Gila* aici învață doctrina creștină, după care se botează, în anul 948, la *Constantinopol*, de unde aduce, la întoarcerea în patrie, pe monahul *Ieroteiu*, implinind prin instalarea lui scaunul arhieresc, devenit vacant. Cu începere din anul 1002, când Ardealul ajunge sub dependența Ungurilor, sub regele lor *Ștefan cel sfânt*, care îi încreștinase în învățăturile bisericii papistașe, se ivesc, de-odată cu schimbarea politică, primele dificultăți și frecări pentru Români, cari toți aparțineau bisericii ortodoxe răsăritene a Bizanțului. În vremea domniei regelui Ungariei, *Bela IV* (1235—1270), se accentuează mai vădită tendința Papei de a-și întinde supremația sa și asupra Românilor. Apoi toți regii Ungariei oferă rând pe rând ierarhiei papale sprijin puternic în năzuințele ei de cucerire a sufletelor Românilor.

1) Vezi „Istoria bisericii românești“, vol. II de *N. Iorga*, pag. 355—356.

1) Vezi „Creștinismul în Dacia“ de *Gh. Enăceanu*, pag. 15—49.

2) Vezi „Vechia Mitropolie a Ardealului“ de *N. Popea*, pag. 47.

Conferirea titlurilor de nobleță, care era împreună cu prerogative din cele mai mari, era undița de prins suflete, iar, când aceasta nu era de ajuns, intervenea constrângerea cu dările și persecuțiile. Răscoala lui *G. Doja* din anul 1437/38 a fost în parte rodul nemulțumirilor religioase.

După dezastrul bătăliei dela *Mohács* (August 1526), în care oastea regelui Ungariei, *Ludovic II*, a fost nimicită de Turci, iar Ungaria căzu sub stăpânirea otomană, principatul Ardealului își câștigă independența sub Domnitori de religia calvină. Din acest moment, pelângă catolici, încep și calviniștii predominanți să vâneze sufletele Românilor. În Dieta Ardealului din 1566 se votează de majoritatea calvinistă o moțiune, în care se dispune „că Români să se convertească la calvinism și, în cazul că nu vor, să fie alungați din țară”. Sub domnia principelui *Ștefan Bathory*, Dieta mai hotărăște ca „Români să fie ținuți în sclavagiu desăvârșit, să fie în țară numai tolerați, dar și aceasta numai atât timp cât vor voi principele și nobilii ¹⁾. Și până atunci vor fi obligați să plătească tot felul de dări, căci nu merită un tratament mai bun sau vre-o grație” ²⁾.

Sub principele *Mihail Apafi* (1661—1690) pâna și capul bisericei române, mitropolitul *Sava Brancovici*, a fost supus unei batjocure din cele mai odioase. Iată ce istorisește în această pricină neobositul cercetător d. *G. Bogdan-Duică*, profesor la universitatea din *Cluj*:

„*Sava Brancovici*, șezând odată la masa principelui *Apafi*, în *Blaj*, Calvinii, ca să-l poată acuza și căzni, au cumpărat pe o femeie prostituată ca să aducă un cățel înfășiat, în loc de copil, să-l boteze. Mitropolitul, sim'ind înșelăciunea lor, se sculă de pe scaun, se duse la femeie și desfăcu scuticele. Văzând cățelul, se întoarse la masă și taie o bucată de ridiche, din care mânca el — căci era *Vineri* — și o dete câinelui. Dar câinele o miroși și nu vru s'o mănânce. Atunci mitropolitul luă o bucată de carne din blidul, din care se serviseră principele și secretarii săi, și o dete câinelui, care o îmbucă cu poftă. Mitropolitul zise atunci: — Dacă ar fi de legea mea, ar mânca din bucatele mele și eu l'ași boteza; dar fiind-că nu mănâncă, nu este de legea mea. Deci să-l

1) Vezi „*Arhivul pentru filologie și istoria Românilor*” de *T. Cipariu*, pag. 224.

2) Vezi „*Istoria bisericească*” II de *Andrei Șaguna*, pag. 101.

boteze aceia, cu care dimpreună mănâncă tot aceleași bucate, așa că se numără cu drept între ai lor!

„Din cauza acestui limbajiu, principele dete poruncă să bată cu toege pe mitropolitul, să-l despreoțească în târgul din *Vinț* și să-l bată în cel mai crunt mod până își va da sufletul” ¹⁾.

Ca să scape cu ori-ce preț de mitropolitul *Sava Brancovici*, Calvinii 'i-au înscenat un proces de imoralitate și l'au dat în judecata sinodului, care, sub presiunea ungurului *P. Alvinczi* și în urma susținerii acuzării de către superintendentul calvin *M. Tofeu*, l'a ridicat din scaun. 'I-au sequestrat apoi averea și l'au băgat în temniță, din care a fost scos numai în urma intervenției prințului *Șerban Cantacuzino*, Domnul Munteniei, care l'a adus în *București*, unde a și murit, retras fiind la mitropolia Ungro-Vlahiei ²⁾.

INJONCTIUNILE CATHOLICISMULUI ȘI DESĂVÂRȘIREA „UNIRII” CU BISERICA CATHOLICĂ

O schimbare radicală a lucrurilor se întâmplă după trecerea Ardealului, la 1696, sub domnia Habsburgilor. Împăratul Austriei, *Leopold I* (1654—1703), crescut sub influența Iezuiților și destinat încă din copilărie pentru tagma preoțească, văzând starea precară a catholicismului din Ardeal, pe care îl devansase calvinismul, se decise să înmulțească numărul catolicilor prin câștigarea de suflete din rândurile Românilor, cea mai numeroasă populație a Ardealului. Astfel, la îndemnul guvernului din Viena, se începură numai decăt, în 1696, tratative cu mitropolitul *Teofil* al *Albei Iulii* pentru „unirea” Românilor cu biserica catolică a Romei. Deși fusese sfințit arhiepiscop la Mitropolia Ungro-Vlahiei din *București* (18 Septembrie 1682), unde jurase să păzească legea ortodoxă, mitropolitul *Teofil*, întors acasă, depune jurământ și în fața superintendentului calvin, care își băga nasul să vază până și ce fierbe Românilor în oală în zi de post. Dar mitropolitul juca pe două tablouri. Crezând că dacă Români vor adopta „unirea” cu biserica Romei, vor putea și preoții lor trăi ca oamenii, el intră în tratative cu mandatarii cardinalului *Collonici* dela *Esztergom*, punând mare preț pe fagăduelile împăratului.

1) Vezi „*Documente istorice*”, pag. 137. Viena, 1850.

2) Vezi „*Acte și fragmente*”, pag. 225, de *T. Cipariu*.